

SALMAN RUSHDIE
DVA ROKY, OSM MĚSÍČŮ
A OSMADVACET NOCÍ

SALMAN RUSHDIE
DVA ROKY, OSM MĚSÍCŮ
A OSMADVACET NOČÍ

Nakladatelství Paseka

PŘELOŽILA BARBORA PUNGE PUCHALSKÁ

TWO YEARS EIGHT MONTHS AND TWENTY-EIGHT NIGHTS

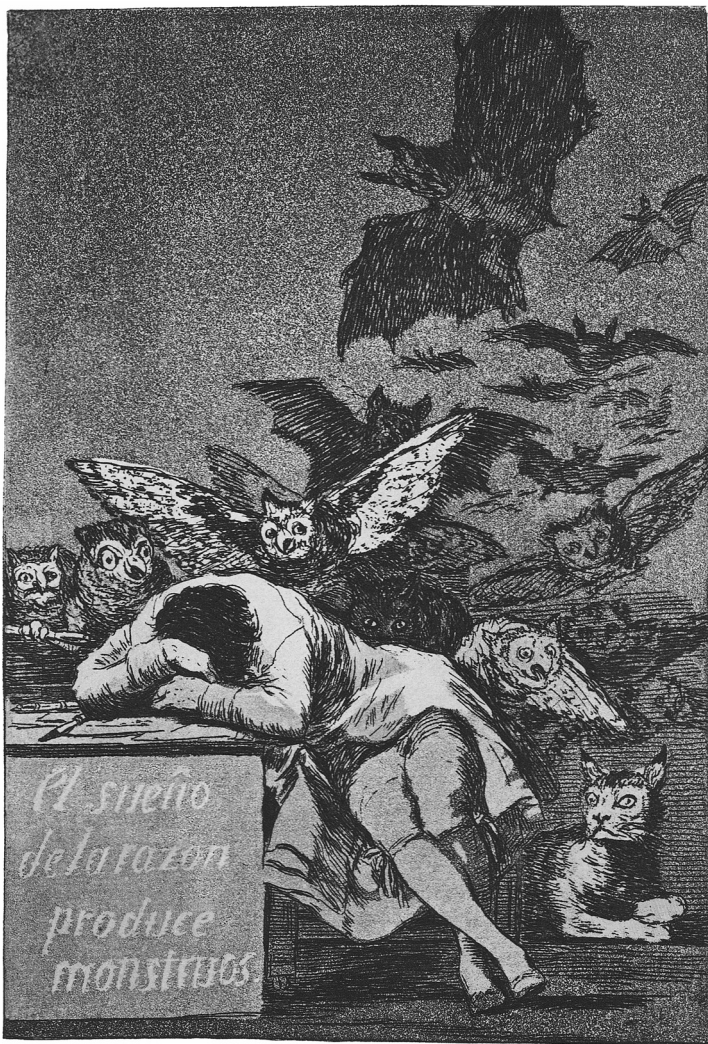
Copyright © 2015 by Salman Rushdie

All rights reserved

Translation © Barbora Punge Puchalská, 2016

ISBN 978-80-7432-716-2

Pro Caroline

El sueño de la razón produce monstruos
Spánek rozumu plodí nestvůry

(Francisco de Goya: *Los Caprichos*, č. 43; v textu pod leptem v Museo del Prado v plném znění stojí: „Fantazie, kterou opustil rozum, plodí neuvěřitelné nestvůry: v souladu s rozumem je však matkou umění a strůjkyní jeho zázraků.“)

Nelze říci, že člověk pohádkám „věří“. Neexistuje tu žádná teologie, žádný soubor dogmat, žádné rituály, instituce ani očekávání jistého typu chování. Jde v nich o nepředvídanost a proměnlivost světa.

GEORGE SZIRTES

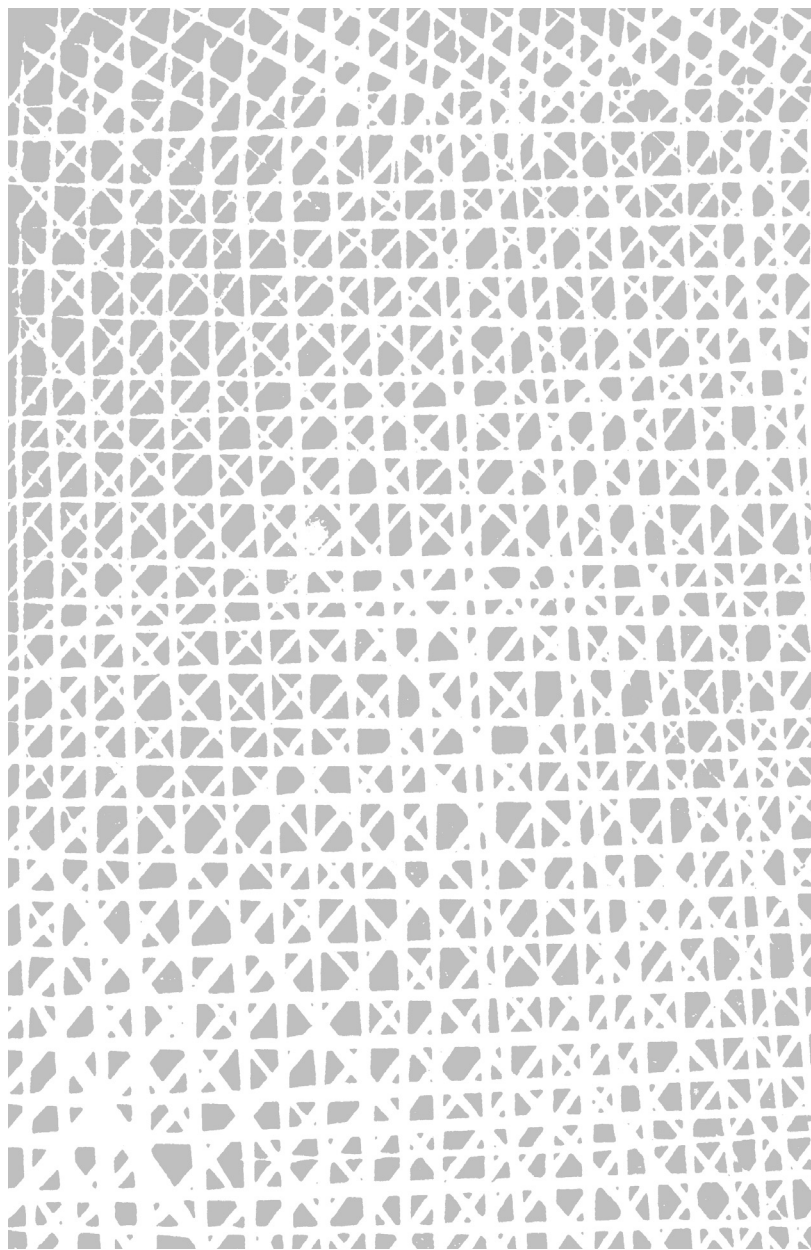
Místo abych se nutil do knihy, jakou bych napsat měl, románu, jaký se ode mě očekával, začal jsem psát knihu, kterou bych si chtěl sám přečíst, takovou, kterou napsal neznámý autor v jiné době a jiné zemi a která se našla někde na půdě.

ITALO CALVINO

A zastihlo Šahrazádu ráno, i zmlkla v řeči, k níž jí dovolení dáno.

Tisíc a jedna noc

Ibn Rušdovy děti

Navzdory všemu, co bylo na toto téma napsáno, je o pravé povaze džinů, bytostí stvořených z ohně bez kouře, známo jen velmi málo. Vášnivě se diskutuje například o tom, zda jsou dobří nebo zlí, ďábelští nebo neškodní. Všeobecná shoda panuje v tom, že jsou rozmarní, náladoví a prostopášní, dokážou se velmi rychle pohybovat, měnit velikost i podobu a plnit smrtelníkům mnohá přání, pokud se jim zachce nebo jsou-li k tomu přinuceni, a že jejich pojetí času se zásadně liší od lidského. Neměli by být směřováni s anděly, přestože některé staré příběhy mylně tvrdí, že největším z džinů byl samotný Ďábel, padlý anděl Lucifer, syn Jitřenky. Dlouhá léta také panovaly dohady ohledně jejich příbytků. Část dávných příběhů hanlivě tvrdila, že džinové žijí mezi námi na zemi, v takzvaném „nižším světě“, v rozvalinách a na mnoha nečistých místech – na smetištích, hřbitovech, v latrínách, kanálech, a kdekoliv je to možné, na hnojištích. Podle těchto pomlouvачných klevet prý uděláme dobře, když si po každém styku s džinem řádně umyjeme ruce. Zapáchají a přenášejí nemoci. Nejvýznačnější vykladači však odedávna tvrdili to, co dnes již dobře víme: že džinové žijí ve svém vlastním světě, odděleném od toho našeho závěsem, a že tento „horní svět“, někdy nazývaný Paristán neboli Čarovná říše, je velmi rozsáhlý, přestože jeho povaha nám zůstává utajena.

Tvrdíme-li, že džinové jsou nelidsky krutí, neříkáme snad nic nového, ale lidé mají se svými kouzelnými protějšky společné alespoň některé vlastnosti. Například v otázce víry jsou mezi džiny stoupenci všech náboženství na zemi, ale existují i džinové bezvěrci, jimž připadá představa bohů a andělů stejně zvláštní jako lidské rase samotní džinové. A přestože jsou mnozí džinové amorální povahy, přinejmenším část těchto mocných tvorů zná rozdíl mezi dobrem a zlem, mezi cestou pravé a levé ruky.

Někteří džinové umějí létat, jiní se plazí po zemi v podobě hadů nebo pobíhají jako obrovští psi, štěkají a cení tesáky. V moři a někdy i ve vzduchu na sebe berou podobu draků. Někteří z nižších džinů si při pobytu na zemi nedokážou uchovat svou podobu nadlouho. Tato beztvará stvoření někdy tajně pronikají ušima, nosem nebo očima do těl lidí a nějaký čas je obývají, než se jich nabaží a opustí je. Jejich hostitelé bohužel zaplatí za takovou zkušenost životem.

Džinové ženského pohlaví neboli džinky bývají jakožto ženské preludy z ohně bez kouře ještě tajemnější, rafinovanější a nepřístupnější. Existují džinky lité a džinky láskyplné, ale je možné, že tyto dva různé druhy představují ve skutečnosti jeden a týž – že zuřivou duši dokáže uchlácholit láska a milující stvoření může podlé zacházení vyburcovat až k zuřivosti, jež je mimo chápání smrtelníků.

Toto je příběh o jedné džince, mocné princezně džinů, pro její mistrné ovládání blesku známé jako Princezna blesku, která před dávnými časy, ve dvanáctém století, jak bychom řekli my, milovala jednoho smrtelníka, o jejím čteném potomstvu a o tom, jak se po dlouhé nepřítomnosti vrátila na zem a znovu, tedy alespoň načas, se zamilovala, než vytáhla do války. Je to také příběh o mnoha jiných džinech, mužských

i ženských, létajících i plazivých, dobrých, zlých i takových, kteří se o morálku nestarají, a o době krize, době vymknuté z kloubů, již říkáme doba podivna a která trvala dva roky, osm měsíců a osmadvacet nocí, což v součtu znamená tisíc a jednu noc. A ano, od oněch časů již uběhlo dalších tisíc let, ale tehdejší doba nás všechny jednou provždy změnila. Zda k lepšímu či horšímu, to rozhodne až naše budoucnost.

V roce 1195 byl velký filozof Ibn Rušd, bývalý *kadí* neboli soudce v Seville a poslední dobou osobní lékař Abú Júsufa Jakúba v jeho domovské Córdobě, formálně zavržen a zostuzen pro své liberální myšlenky, jež byly pro stále mocnější berberské fanatiky, kteří se arabským Španělskem šířili jako mor, zcela nepřijatelné, a poslán do vyhnanství do vesničky Lucena nedaleko svého rodného města, vísky plné Židů, kteří už si nemohli říkat Židé, neboť předchozí vládnoucí dynastie al-Andalúsu, Almorávidé, je přinutila konvertovat k islámu. Ibn Rušd, filozof, který už nesměl šířit své myšlenky a jehož dílo bylo zakázáno a knihy spáleny, se mezi Židy, kteří si nemohli říkat Židé, okamžitě cítil jako doma. Byl oblíbencem chalífa současné vládnoucí dynastie, Almohadů, jenže oblíbenci vycházejí z módy a Abú Júsuf Jakúb připustil, aby fanatici velkého znalce Aristotela vypudili z města.

Filozof, který nemohl hlásat svou filozofii, žil v úzké nedlážděné ulici ve skromném domku s malými okny a velmi ho tížil nedostatek světla. Otevřel si v Luceně lékařskou praxi a pověst bývalého lékaře samotného chalífa mu získala pacienty; všechny své úspory pak použil k tomu, aby získal skromný podíl na trhu s koňmi a financoval výrobu velkých kameninových džbánů, v nichž Židé, kteří už si nemohli říkat Židé, uchovávali a prodávali olivový olej a víno. Jednoho dne

krátce po začátku vyhnanství se na jeho prahu objevila dívka stará asi šestnáct jar s líbezným úsměvem na rtech, neklepala ani ho jinak nerušila v přemýšlení, jen stála a trpělivě čekala, až si jí všimne a pozve ji dál. Sdělila mu, že právě osiřela, nemá žádný příjem, ale nechce pracovat v nevěstinci, a že se jmenuje Dunjá, což neznělo jako židovské jméno, protože židovským jménem si říkat nesměla, a jelikož byla negramotná, neuměla ho napsat. Řekla mu, že to jméno jí dal jeden pocestný, že prý je řeckého původu a znamená „svět“, což se jí zalíbilo. Ibn Rušd, překladatel Aristotela, jí to nevyvracel, neboť věděl, že to slovo opravdu znamená „svět“ hned v několika jazycích, a nechtěl vypadat jako pedant. „Proč ses pojmenovala po světě?“ zeptal se jí. Dívka se mu zahleděla do očí a odpověděla: „Protože přivedu na svět velký počet potomků a ti, kteří ze mě vzejdou, se rozšíří po celém světě.“

Ibn Rušd se jakožto rozumově založený člověk nedovtípil, že Dunjá je nadpřirozená bytost, džinka, příslušnice rodu džinů: urozená princezna tohoto rodu na pozemské dobrodružné výpravě, hnaná vášnivým zaujetím pro lidské muže, zvláště ty velmi nadané. Vzal ji pod svou střechu jako hospodyně a milenku a ona mu v nočním tichu šeptala do ucha své „pravé“ – tudíž falešné – židovské jméno, jež bylo jejich tajemstvím. Jak ve svém proctví naznačila, byla neobyčejně plodná. V následujících dvou letech, osmi měsících a osmdvaceti dnech a nocích třikrát otěhotněla a pokaždé přivedla na svět hned několik dětí – nejméně sedm a jednou dokonce jedenáct či možná devatenáct, protože záznamy jsou neurčité a nepřesné. Všechny děti po ní zdědily její nejcharakterističtější rys: chyběly jim ušní lalůčky.

Kdyby byl Ibn Rušd zběhlý v okultních vědách, uvědomil by si, že jeho děti nejsou potomky lidské matky, jenže byl při-

liš ponořen do vlastního nitra. (Někdy si říkáme, že měl – spolu s celými našimi dějinami – vlastně štěstí, že ho Dunjá milovala pro jeho ostrovtip, neboť svým přílišným sobectvím by jen těžko v někom dokázal probudit lásku.) Filozof, který nemohl filozofovat, se bál, že jeho děti po něm zdědí smutné dary, jež mu byly zároveň pokladem i prokletím. „Tenkou kůží, prozíravost a prostořekost,“ vyjmenoval je, „a tím pádem budou příliš citlivé, budou vidět příliš jasně a mluvit příliš otevřeně. Budou zranitelné vůči světu, který se považuje za nezranitelný, pochopí jeho proměnlivost, byť sám se považuje za neměnný, dříve než ostatní vycítí, co přijde, poznají, že na bránu přítomnosti se sápe barbarská budoucnost, zatímco ostatní lpějí na zchátralé, prázdné minulosti. Budou-li mít naše děti štěstí, zdědí jen tvoje uši, ale jelikož jsou nepochybně i moje, budou si bohužel nejspíš příliš brzy myslet a slyšet příliš mnoho včetně toho, co je myslet si a slyšet zapovězeno.“

„Vyprávěj mi nějaký příběh,“ dožadovala se Dunjá často v posteli v prvních dnech jejich soužití. Ibn Rušd rychle přišel na to, že navzdory zdánlivému mládí umí být jak v posteli, tak mimo ni náročná a umíněná. Byla proti němu jako pouhý ptáček nebo pídalka, ale často měl pocit, že je v ní víc síly než v něm samém. Byla radostí jeho stáří, energii od něj však vyžadovala v míře, jaké byl jen těžko dlouhodobě schopen. Ve svém věku toužil v posteli někdy jen spát, ale Dunjá v jeho přání zdřímnout si spatřovala projev nepřátelství. „Když se budeš celou noc milovat,“ přemlouvala ho, „budeš se cítit odpočatější, než kdybys celé hodiny prochrápal jako kanec. To ví přece každý.“ Ve svém věku už se do stavu požadovaného pro sexuální akt nedostával snadno, zvláště několik nocí po sobě, ale ona v jeho stařeckých potížích se vzrušením viděla

jen důkaz toho, že ji nemiluje. „Když tě žena přitahuje, jde to přece samo,“ tvrdila, „kolik nocí chceš. Já jsem nadržená pořád a můžu se milovat donekonečna, žádnou stopku v sobě nemám.“

Když zjistil, že její tělesný žár lze uhasit vyprávěním, trochu se mu ulevilo. „Vyprávěj mi nějaký příběh,“ vybídla ho, stulila se mu do podpaží a on si s rukou položenou na její hlavě pomyslel, dobrá, dnes večer mám pokoj, a jal se jí kousek po kousku představovat příběh svého myšlení. Používal slov, která mnohé z jeho současníků šokovala, včetně „rozumu“, „logiky“ a „vědy“, což byly tři pilíře jeho úvah, ideje, jež přivedly jeho knihy na hranici. Ta slova v Dunje probouzela obavy, ale strach ji vzrušoval, a tak se k němu přitulila blíž a řekla: „Drž mi hlavu, když už do ní naléváš svoje lži.“

V jeho nitru zela hluboká, smutná rána, protože měl za sebou porážku: s mrtvým Peršanem al-Ghazálím z Túsu, protivníkem, který byl už pětáosmdesát let po smrti, prohrál svou životní bitvu. Al-Ghazálí napsal před sto lety knihu nazvanou *Vyvrácení filozofů*, v níž napadl řecké myslitele, jako byl Aristoteles či novoplatonici, a jejich spojence, Ibn Rušdovy slavné předchůdce Ibn Sínu a al-Fárábího. Al-Ghazálího postihla v jedné chvíli krize víry, ale pak se opět stal největší metlou filozofie v dějinách. Filozofie není schopna dokázat existenci Boha, poškleboval se, ani to, že není možné, aby existovali dva bohové. Filozofie věří v nevyhnutelnost příčiny a následku, čímž zeslabuje moc Boha, který by mohl, pokud by si zamluvil, snadno změnit následky a zeslabit účinnost příčin.

„Co se stane,“ zeptal se Ibn Rušd Dunji, když je obestřelo noční ticho a mohli hovořit o zakázaných věcech, „dostane-li se zapálený klacík do kontaktu s klubkem bavlny?“

„Bavlna samozřejmě vzplane,“ odpověděla.

„A proč se tak stane?“

„Protože tak to je,“ odvětila, „oheň olízne bavlnu a ta se stane jeho součástí, tak to prostě chodí.“

„Přírodní zákony,“ dodal, „příčina má svůj následek,“ a její hlava pod jeho něžným dotykem přikývla.

„Nesouhlasil,“ pokračoval Ibn Rušd a ona věděla, že má na mysli al-Ghazálího, svého přemožitele. „Prohlásil, že bavlna začne hořet, protože to Bůh chce, protože v božím vesmíru je jediným zákonem boží vůle.“

„Takže kdyby Bůh chtěl, aby bavlna oheň uhasila, kdyby chtěl, aby se oheň stal součástí bavlny, dokázal by to?“

„Ano,“ přikývl Ibn Rušd. „Podle toho, co al-Ghazálí napsal, by to Bůh dokázal.“

Zamyslela se. „To je hloupost,“ řekla nakonec. I ve tmě ucítila, že mu ústa ve vousaté tváři zkřivil odevzdaný úsměv, v němž se mísil cynismus s bolestí. „Řekl by, že to je pravá víra,“ dodal na vysvětlenou, „a že nesouhlasit s tím by bylo... nekonzistentní.“

„Takže když si Bůh zamane, stát se může cokoliv,“ dodala. „Člověk by se mohl třeba přestat dotýkat nohama země a začal by chodit ve vzduchu.“

„Zázrak se stane tehdy,“ poznamenal Ibn Rušd, „když Bůh prostě změní pravidla hry, a nerozumíme-li tomu, pak jen proto, že Bůh je v zásadě nepopsatelný, což znamená, že je nad naše chápání.“

Znovu se odmlčela. „Předpokládejme, že předpokládám,“ pravila po chvíli, „že Bůh neexistuje. Předpokládejme, že bys mi vnutil předpoklad, že ‚rozum‘, ‚logika‘ a ‚věda‘ v sobě mají kouzlo, které činí Boha zbytečným. Je možné předpokládat, že by takový předpoklad vůbec byl možný?“ Cítila, jak ztuhl.